

Faget tysk i den danske folkeskole og i læreruddannelsen - nu og i fremtiden

Af Anne-Marie Fischer-Rasmussen

1. Faget tysk i den danske folkeskole

Folkeskolereformen har medført en tidligere sprogstart for faget tysk, dvs. fra skoleåret 2014/15 i 5. klasse i stedet for førhen i 7. klasse. Selv om denne tidligere start sammenlagt ikke har medført en nævneværdig stigning af antal lektioner, så er det dog uden tvivl et positiv tiltag, fordi lærer og elever nu har to år mere til rådighed for sprogtilegnelsesprocessen.¹

En positiv effekt på udviklingen af sprogkompetencer bør man kunne forvente sig af de præciseringer og ekspliciteringer af fag- og sprogsyn samt formuleringen af de kompetencemål, som er foretaget i de Forenklede Fælles Mål for faget tysk. Derudover skal nævnes, at tilgangen til faget med sang, leg etc. i 5. klasse må antages at være betydelig mere motiverende og inspirerende end i en 7. klasse.

Fag- og sprogsyn har et klart fokus på de receptive og produktive *kommunikative* kompetencer og tilgangen til grammatikken er *funktionelt*. Dette adskiller sig som sådan ikke fra Fælles Mål 2009, dog afspejler opstillingen af kompetence,- færdigheds- og vidensmål nu meget tydeligere denne fag- og sprogforståelse, og faget lander også klart på et A2- niveau ifølge kompetencemålene efter 9./10. klasse (<http://www.europaeischer-referenzrahmen.de/>)

Den første evaluering af afgangsprøverne i 2018 vil vise, om der kan afdækkes en positiv effekt af folkeskolereformen og de Forenklede Fælles Mål i faget tysk.

Dog findes der p.t. et nævneværdigt problemområde:

Forholdet mellem sprogsyn, FFM og kompetencemål på den ene side, og afgangsprøvernes form og indhold på den anden side.

En nærmere analyse af afgangsprøvernes form og indhold viser, at der her dog også tit kan være tale om B1-niveau.

Desuden modsiger prøvedelen ”Sprog- og sprogbrug” i høj grad det sprogsyn og den funktionelle grammatikforståelse, som FFM lægger op til.

Slutteligt ligger vurderingskriterierne for folkeskolens skriftlige og mundtlige afgangsprøver i faget tysk p.t. meget over det, som forventes i forhold til den europæiske referenceramme A2, som lyder således:

”Kan forstå sætninger og hyppigt anvendte udtryk, der omhandler forhold af umiddelbar betydning (f.eks. meget basale informationer om personlige og familiære forhold, indkøb, lokal geografi, beskæftigelse). Kan kommunikere i ukomplicerede og rutineprægede situationer, der kræver en enkel og direkte udveksling af information om velkendte og rutineprægede forhold. Kan med enkle udtryk beskrive sider af sin baggrund, sit nærmiljø samt udtrykke sine umiddelbare behov.”

I de forenklede fælles mål lyder de overordnede afsluttende kompetencemål for både 9. og 10. klasse således:

1

Eleven kan kommunikere på tysk mundtlig i et forståeligt og sammenhængende sprog.

Eleven kan kommunikere på tysk skriftlig i et forståeligt og sammenhængende sprog.

Det stemmer godt overens med A2-niveauet i den europæiske referenceramme for sprog.

Fra prøvevejledningerne 2017 for 9. og 10. klasse fremgår derimod, at eleverne skal kunne betydelig mere, for at kunne opnå høje karakterer.

Vurderingskriterier for mundtlig kommunikation er bl.a.:

Eleven anvender relevant og **varierer** ordforråd, herunder faste vendinger. Eleven anvender **varierede** sætningskonstruktioner. Eleven udtrykker sig sikkert og klart med et meget stort og relevant ordforråd, varieret brug af faste vendinger og sikker brug af den relevante grammatik.

Eleven kommunikerer fremragende med et **yderst relevant og varieret sprog**, herunder ordforråd, faste vendinger og sætningsopbygning.

Vurderingskriterier for skriftlig kommunikation er formuleret overensstemmende hermed.

Der skal her dog gøres opmærksom på, at ministeren har modtaget henvendelse desangående, og at der nu vil blive offentliggjort nye evalueringskriterier sammen med bekendtgørelsen. De nye evalueringskriterier er formuleret i fuld overensstemmelse med 9./10. klasses kompetencemål og dermed også A2-niveauet.

Dermed skulle det blive muligt, at eleverne opnår højere karakter i afgangsprøverne end hidtil ; i 2016 ligger landsgennemsnittet f.eks. på 5,7 i mundtlig tysk i 9. klasse).

Netop uhensigtsmæssige prøveformer og prøveindhold samt de lave karakterer må anses for at være indflydelsesrige faktorer når eleverne fravælger faget tysk efter folkeskolen.

Sammenfattende kan der siges, at der med FFM's ikrafttræden i skoleåret 2014/15 er sket en forbedring af rammer og indhold for faget tysk i den danske folkeskole hvad angår fagets status, krav og mål. Her skal også nævnes styrkelsen af de interkulturelle kompetencer, hvor ikke blot viden om Tyskland og tysk kultur, men især også en fordomsfri og empatisk forståelse for den tyske kultur rettet mod mødet med tysksprogede i hele verden er i fokus. Hertil knytter sig bevidstheden og viden om det tyske sprog og kulturs rolle i en globaliseret verden, hvilket må betragtes som fagets eksistensberettigelse i den danske folkeskole og de videregående uddannelser.

Med de nye evalueringskriterier i prøvevejledningen vil der blive løst et af de tilbagestående problemer.

Følgende tiltag ville give faget tysk i den danske grundskole rammer og form, som anses som værende nødvendigt for at eleverne fortsætter med faget efter folkeskolen - og for at faget kan forbedre sin status i offentligheden som sådan:

1. Tysk fra 1. klasse (følge eksemplet fra Tønder Kommune)
2. Bundne afgangsprøver for at signalere fagets betydning
3. Prøveformer som afspejler fagets kommunikative fokus og funktionelle sprogsyn. De mundtlige prøver bør være tilstedeværelsesprøver for ikke at teste elevers kompetencer i udenadslære og samtidig forhindre den skævvridning, der opstår, når elever har en forberedelsestid forud selve

prøven, der muliggør indhentning af ekstern hjælp. Dermed vil faget følge gymnasiernes nye prøveform, som bliver en tilstedeværelsesprøve

2. Faget tysk i læreruddannelsen

I tråd med FFM for faget i grundskolen, er der med læreruddannelsens reform i 2013 (LU13) blevet formuleret forpligtigende kompetenceområder samt videns- og færdighedsmål. Der er p.t. to nationale moduler; modulariseringen skal sørge for en mere ensartet læreruddannelse samt mobilitetsmuligheder på landsniveau. Modul 3 udformes lokalt på de respektive professionshøjskoler. Et modul er på 10 ECTS og i alt skal de studerende samle 40 ECTS, hvoraf de sidste 10 ECTS skal findes i såkaldte specialiseringsmoduler, som dog ikke nødvendigvis er monofaglige. Alene dette sidste punkt kan afføde betydelige chanceuligheder for studerende på de forskellige læreruddannelser - alt efter, om dette modul er udformet som tysksproget undervisning eller ikke tysksproget undervisning .

Kompetencemålsprøven skal teste samtlige kompetenceområder og er formuleret bindende, men udarbejdes indholdsmæssigt lokalt.

Hvor rammerne og indhold i faget tysk har fået bedre betingelser i folkeskolen, er disse blevet forringet på professionshøjskolerne og der er opstået nævneværdige problemområder i den nye læreruddannelse:

1. Hvor der er en tydelig progression i faget i folkeskolen, er der på læreruddannelsen tale om moduler, som de studerende i princippet ”kan hoppe på, når som helst”. En progression er derfor ikke givet, hvilket strider imod den sunde fornuft, og nærmest ikke behøver understøttende dokumentation af forskningsresultater, hvor der her blot skal nævnes Piaget og Pieneman, som hhv. beskriver faserne i den kognitive og det sproglige udviklingsforløb. Desuden er det svært at se, hvordan studerende skal kunne arbejde med ”begrundet udvikling af undervisningsforløb til heterogene elevgrupper”, når de ikke har tilegnet sig viden om f.eks. sprogtilegnelsesteorier på grund af deres valg af modulernes rækkefølge. Følgende citat fra Teknologisk Instituts evaluering fra 2016 tydeliggør problematikken:

”Modulariseringen opleves [...]at fragmentere fagene i korte forløb, som kan gøre det udfordrende at nå alle fagets videns- og færdighedsmål, og som på grund af opsplittningen giver mindre plads til fagfaglig fordybelse.” (Teknologisk Institut evaluering – marts 2016. Evaluering af kompetencemålsstyring af læreruddannelsen. Udarbejdet for: Styrelsen for Videregående Uddannelser, s.9)

2. Hvor der er givet mere tid til tilegnelsen af sproget tysk i folkeskolen, er der givet mindre tid til dette på læreruddannelsen, dvs. en klar reduktion fra det hidtidige 2-årige forløb.

En reduktion af studietiden har vist sig at have betydelige konsekvenser for mange studerendes fagfaglige, dvs. sproglige kompetencer - medmindre de studerende kommer med gode sprogfærdigheder i bagagen.

At have 30 ECTS til rådighed er langt fra nok; især når der er tale om et fag, der på grund af læreruddannelsens strukturelle betingelser vælges sidst i uddannelsens forløb. Dette betyder, at den største del af de studerende har været ”væk fra tysk siden gymnasiet” eller ”ikke har brugt tysk de sidste 10 år”.

Lige fra de første afholdelser af kompetencemålsprøver i LU13, har bemærkningerne fra censorer og konklusionen fra censorer og censornæstformænd i censorrapporterne været entydige:

”Alle studerende demonstrerede et godt kendskab til fagets teori, og de fleste kunne på baggrund af den fagdidaktiske undervisning kombinere teori og egen praksis. MEN omkring en tredjedel af de studerende havde så ringe sprogfærdigheder på tysk, at det kun er med betænkelighed, at de sendes ud i folkeskolen. Der er brug for oprustning, når det gælder sprogfærdighed og grammatik. Det kunne eventuelt være i form af et specialiseringsmodul med det tema.”

(<http://admin.laerercensor.dk/files/beretninger/2015.laerer.aarsberetning.pdf>, s.314)

”Kvaliteten bar helt klart præg af, at de studerende ikke havde fået tid nok til at tilegne sig de fornødne kvalifikationer. De studerendes fagdidaktiske grundlag var i orden - både i deres skriftlige og i deres mundtlige prøve. Deres sproglige kompetencer var dog på et ringe niveau. Niveaulet må betegnes som værende et, der kræver efterfølgende sprogkurser, for at de studerende kan magte en kvalificeret tyskundervisning - herunder udvise en rimelig sproglig sikkerhed og leve op til deres funktion som sproglig rollemodel.” (<http://admin.laerercensor.dk/files/beretninger/2015.laerer.aarsberetning.pdf>, s.314)

”Rammerne for uddannelsen til tysklærer er strammet sådan til i forhold til formålene for uddannelsen, at det er rigtig svært for de studerende især at opnå en tilfredsstillende sprogfærdighed i forløbet. Formålene i sig selv er der ikke noget at udsætte på, men rammerne inden for hvilke de skal opfyldes er snævre til det urealistiske. Den korte prøve, som skal indeholde alt, afspejler disse rammer.”

(<http://www.praktiklaererforeningen.dk/wp-content/uploads/2016/01/censorrapport-2016.pdf>, S. 195)

Fra Censorberetning 2017 fremgår bl. a. følgende:

”Uddannelsen i dens nuværende form gør det for langt de fleste studerende ikke muligt at opnå en tilfredsstillende faglig kvalitet. De 30 ECTS, der er til rådighed, er langt fra nok.”

(<http://www.laerercensor.dk/attachments/article/215/2017.aarsberetning.laerer.pdf>,s.176)

En anden censor bemærker:

”Det er et udhulet, fagligt grundlag, man sender lærere ud i skolen med i dag.”

(<http://www.laerercensor.dk/attachments/article/215/2017.aarsberetning.laerer.pdf>, s.176)

En censor påpeger, at studerende i de komprimerede kompetenceløftsforløb ofte er fagligt ekstra udfordrede, og at et sådant forløb kan have særdeles svært ved at løfte opgaven.

(<http://www.laerercensor.dk/attachments/article/215/2017.aarsberetning.laerer.pdf>, s. 177)

For at sikre uddannelsens kvalitet anbefales der gennemgående mere tid til at lære grundkompetencer i faget. Hertil en sidste bemærkning fra en censor i rapporten fra 2017:

"Min vurdering 'Tilfredsstillende' er set i forhold til tyskfagets ringe omfang. Ser man det absolut, er de studerendes kompetencer ikke tilfredsstillende."
(<http://www.laerercensor.dk/attachments/article/215/2017.aarsberetning.laerer.pdf>, s.178)

Der skal hertil bemærkes, at kritikken af de studerendes fagfaglige kompetencer ikke er et nyt fænomen: denne kritik fremgår også af tidligere censorrapporter i forhold til LU7 – at tiden i LU13 til at uddanne sig i faget nu er reduceret i en så høj grad, er derfor alt andet end indlysende.

3. Hvor der i folkeskolen er en klar opdeling mellem mundtlige og skriftlige kompetencemålsprøver med hver deres karakter, gives der på læreruddannelsen nu en samlet karakter. Dermed er det i princippet muligt at sende tysklærere, som kun kan skrive eller kun kan tale tysk, ud i de danske folkeskoler. Dette på trods af, at der i september 2015 kom følgende tilføjelse til bekendtgørelsen fra 2013:
 - *"§ 21 stk. 3, giver hjemmel til, at den studerende kan gives karakteren '00' eller '-3', dvs. en ikke-bestået bedømmelse, såfremt den studerende ved sin præstation ikke demonstrerer at være kompetent til at undervise i det pågældende fag i skolen.*

Denne vurdering kan foranlediges af, at den studerende på selv få kritiske punkter demonstrerer grundlæggende mangel på færdigheder og/eller viden, som vurderes helt centrale for at kunne varetage undervisningen i faget i folkeskolen."(<http://www.laererruddannelsesnet.dk/wp-content/uploads/Om-pr%C3%B8ver-i-l%C3%A6reruddannelsen-LU13-bilag.pdf>, S. 5)

At dette ikke løser problemet, fremgår af følgende citat fra en censor i censornæstformands beretning i 2015:

"Min erfaring med denne nye prøveform både som eksaminator og censor siger mig, at det vil være en fordel, hvis den skriftlige og mundtlige del skilles ad. Det vil også betyde, at studerende med mangelfulde kompetencer i det skriftlige ikke vil skulle til begge prøver igen. Derudover sikrer det også, at studerende med mangelfulde kompetencer i den skriftlige del (mest typisk) ikke vil blive underviser i faget, før de har opnået de manglende kompetencer. Fortolkningen af, hvorledes man vurderer de to kompetencemålsprøver samlet, er ikke helt overensstemmende alle steder, hvorfor nogle studerende, som burde arbejde videre i det skriftlige, kan blive lærere i faget."(<http://admin.laerercensor.dk/files/beretninger/2015.laerer.aarsberetning.pdf>, s. 314)

Og videre:

*"Om LU 07 prøven udtrykkes der tilfredshed med, at forskellige sider af den studerendes kunden bliver tydelig og at det vurderes som godt, at der er særskilt karakter for den skriftlige og den mundtlige præstation; denne nuancering er som bekendt bortfaldet i LU 13."*ⁱ
(<http://admin.laerercensor.dk/files/beretninger/2015.laerer.aarsberetning.pdf>, s.316)

Læreruddannelsen er det første – og dermed yderst vigtigt – led i fødekæden for faget tysk i Danmark. At kunne leve op til folkeskolens krav og udfordringer, og at uddanne kvalificerede tysklærere, er dermed læreruddannelsens fornemste opgave.

Dette kræver dog tid og ressourcer i stedet for konstant besparelse og kontraproduktive tiltag af effektiviseringsforsøg.

Følgende tiltag kunne give faget tysk i den danske læreruddannelse rammer og form, som anses som værende nødvendigt for at sende fagfaglig og fagdidaktisk kvalificerede tysklærere ud i den virkelighed og de opgaver, der venter dem i folkeskolen:

1. Mere tid til uddannelsen, herunder mere tid sammen med underviseren. Det betyder minimum 40 monofaglige ECTS på ALLE læreruddannelser.
- 2- En tydelig progression i uddannelsens enkelte faser /forløb
3. Mere prøvetid og en adskilt karakter for hhv. den mundtlige og den skriftlige prøve.

Disse tre punkter kunne bidrage til at læreruddannelsen uddanner tysklærere, som kan løse deres opgave i folkeskolen: At formidle tysk sprog og kultur i forhold til folkeskolens formålparagraf for faget tysk:

”Eleverne skal i faget tysk udvikle kompetencer til at kommunikere på tysk både mundtligt og skriftligt, så de kan anvende tysk nationalt og globalt i deres aktuelle og fremtidige liv. Eleverne skal samtidig udvikle deres sproglige bevidsthed om tysk sprog og om fremmedsprogsindlæring samt styrke deres kulturelle og interkulturelle forståelse gennem kulturmøder.

Stk. 2. *Gennem oplevelse, fordybelse og aktiv medvirken skal elevernes lyst til at bruge sproget personligt og i samspil med andre fremmes. Eleverne skal herved få tillid til egne evner og lyst til at beskæftige sig med tysk sprog og kulturer til fremme af deres videre udvikling.*

Stk. 3. *Faget tysk skal give eleverne grundlæggende viden om kultur- og samfundsforhold i tysktalende lande og derved styrke deres internationale og interkulturelle forståelse.”* (<https://www.emu.dk/modul/tysk-f%C3%A6lles-m%C3%A5l-%C3%A6seplan-og-vejledning>).

Fremtiden

Den længe forventede nationale sprogstrategi, som endelig blev offentliggjort den 29.11.2017, giver 100 millioner kroner til det overordnede mål: ”[...] at flere elever og studerende vælger fremmedsprog udover engelsk, og at sproguddannelserne skal være fagligt stærke uddannelser, som tiltrækker og fastholder de dygtigste studerende” (<https://ufm.dk/aktuelt/pressemeddelelser/2017/100-millioner-kroner-til-ny-sprogindsats>). Af de 1000 millioner kroner, der afsættes hertil, går 99 millioner til etablering af et nationalt sprogcenter, og 1 million til etablering af en overbygningsuddannelse til konferencetolkning. Til folkeskolen og læreruddannelserne ”gives” følgende:

- *Kommunerne og uddannelsesinstitutionerne opfordres til at udarbejde lokale sprogstrategier, der angiver, hvordan der arbejdes med at styrke fremmedsprogene på de enkelte skoler og institutioner.*
- *Der etableres et femårigt friuddannelsesforsøg for læreruddannelsernes fremmedsprog og universiteternes sproguddannelser, som skal styrke kvaliteten og tiltrække nye studerende.”* (<https://ufm.dk/aktuelt/pressemeddelelser/2017/100-millioner-kroner-til-ny-sprogindsats>, initiativer 2 og 3 ud af i alt 7)

Der følger dog ingen ressourcer med hertil, og det er beklageligt, at hverken arbejdsgruppens konkrete anbefalinger til forsøgsvis bundene mundtlige afgang prøver i folkeskolen eller den konkret anbefalede faste tildeling af monofaglige 40 ECTS til sprogfagene bliver imødekommet.

Afsluttende kan man kun håbe og arbejde videre på at få (gen)etableret en læreruddannelse, som giver tid til både fagfaglig og fagdidaktisk læring og tid til den nødvendige fordybelse og praksisrefleksion, der kan skabe den tysklærer, folkeskolen – og dermed også de efterfølgende uddannelser - har brug for, for at sikre Danmarks aktive rolle i en globaliseret verden.

